

HEINRICH BÖLL

21. 12. 1917 - 16. 7. 1985

Heinrich Böll je jedním z nejznámějších německých spisovatelů, který kulturnímu světu téměř zosobňoval svědomí Německa. Je chápán jako kritik německé skutečnosti, odpůrce nacismu i jeho neonacistických pokračovatelů. Jeho dílo je zároveň prostoupeno i silnou vírou v člověka prostého, zdánlivě bezbranného.

Böll pocházel z katolické rodiny. Jeho otec byl umělecký truhlář, matka přišla o život při náletu ve druhé světové válce. Po ukončení střední školy pracoval krátce v knihkupectví v Bonnu. V roce 1939 se zapsal na univerzitu v Kolíně nad Rýnem na studium klasické filologie a germanistiky, ale již v červenci téhož roku byl poslán do armády. Šest let bojoval na různých frontách, kde byl několikrát raněn. Poté, co se vrátil v listopadu 1945 ze zajetí, se opět přihlásil na univerzitu v Kolíně. Studoval germanistiku, současně pracoval v truhlárně svého bratra a později v úřadě.

Od roku 1947 publikoval v časopisech protiválečně zaměřené povídky, napsal několik rozhlasových a divadelních her. Od roku 1951 nastoupil cestu svobodného spisovatele a také v tomto roce získal cenu Skupiny 47. V roce 1967 obdržel cenu Georga Büchnera, v roce 1972 získal Nobelovu cenu.

Základní myšlenku jeho díla dodává vlastní život. Zkušenosti z války mu vstúpily vlastní pojetí života a hodnot. Jako vyznavač křesťanského humanismu se stal kritikem antidemokratického dění v Německé spolkové republice a zastáncem politicky pronásledovaných nebo jinak smýšlejících lidí ve vlastní zemi i v celém světě (Maďarské povstání, Praha 1968, Vietnam, Solženicyn). Proto byl po celý život a je i po své smrti uznáván doma i v zahraničí jako reprezentant ochrany lidských práv.

Krátce po válce jej proslavila novela *Kdes byl Adame?* (1951). Načrtává zde trpké zkušenosti a zkoušky, jimž je člověk ve válce podrobován. Soustředuje se zvláště na obnažení ran, které válka zasadila duchovnímu, citovému a morálnímu životu

člověka. Tyto rány jsou podle Böllova mínění hlubší a tíže zhojitelné než zranění tělesná. V této i dalších knihách dává autor zjevně přednost prostým vojákům. Nepovažuje za svůj prvořadý úkol hledat a usvědčovat viníky, nezabývá se vinou člověka a společnosti na válce, ale spíše vinou nesmyslné války na člověku. Ta se promítá i do poválečného života hrdinů. Jsou rozvráceni tím, co zažili. Vše se jim zdá marné a nesmyslné, nedovedou dostát nárokům takzvaného "praktického" života a utíkají před jeho obtížemi a ošklivostí. Takový je hrdina novely *A neřekl jediné slovo* (1953), telefonista Fred Bogner. Jeho žena, na niž se přesunula hlavní tíže starostí o děti a rodinu, je však už někdo, kdo v nejprostší realitě každodenního života úporně bojuje.

Dalším dílem dává Böll výmluvný název stavu své země, jak on ji vidí: *Dům bez pána* (1954). Ústředními postavami tohoto prvního velkého románu z poválečné doby jsou dvě válečné vdovy a jejich děti, které si ve svých jedenácti letech začínají plně uvědomovat sebeklam, jímž se pokoušejí jejich matky všelijak flikovat život, krutě zasažený válkou.

Následujícím velkým románem je *Biliár o půl páté* (1959). Je hlubokou, smutnou i ironickou analýzou duchovního stavu německé společnosti první poloviny století. V tomto díle vyslovuje Böll obavy z jejího dalšího vývoje, neboť bývalí nositelé násilí se opět dostávají do blízkosti moci.

Motiv kritického pohledu na dění ve Spolkové republice a cítění s prostým člověkem je patrný i ve všech následujících románech. V roce 1963 vychází román *Klaunovy názory*, v němž je vyjádřena deziluze autora nad postavením a možnostmi umělce v NSR. Následují romány *Konec jedné služební cesty* (1966), *Skupinový snímek s dámou* (1971), *Ztracená čest Kateřiny Blumové aneb Jak vzniká násilí a kam může vést* (1974), *Starostlivé obléhání* (1979).

Paralelně s rozlehlými díly vznikaly v průběhu let četné humorné či satirické menší prózy, např. *Chléb mladých let* (1955), *Sebrané mlčení doktora Murka* (1958), *Irský deník* (1965), *Den první a poslední* (1965), *Co z toho chlapce jen bude?* (1981) a dále eseje a spisy kulturně - politické. Nelze opomenout Böllovu ostrou kritiku katolické církve, vyjádřenou v jeho románech i kratších statích, jakou je např. *Dopis jednomu katolíkovu* (1958), kde ostře odsuzuje ideologické manipulátory s křesťanskými idejemi.

Posledním, posmrtně již vydaným dílem, je román *Ženy v krajině s řekou* (1985), román v "dialogích a samomluvách". Děj se odehrává jakoby na jevišti před kulisami, kde se střetává boj Dobra se Zlem. V tomto díle je v maximálně zjednodušené formě výpovědi ještě naposledy podtrženo to, o co svou celoživotní tvorbou usiloval.

Všechny jeho psychologicky hluboké povídky a romány patří dnes k trvalým hodnotám moderní literatury. Vyzařuje z nich upřímný humanismus, opravdový cit k člověku i úcta k jeho právu na slušný život. Böllovo cítění je blízké i těm, kdo nesdílejí jeho náboženskou víru.